

καίως ὀνομασθέντες Φωστῆρες τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Θεῖος Γρηγόριος, Βασίλειος, καὶ Χρυσόστομος, τῶν ὁποίων συντόμως ἐνταῦθα ἀναφέρομεν τὴν ἱστορίαν.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ.

Ὁ Θεῖος Γρηγόριος ἐγεννήθη εἰς τὴν Καπαδοκίαν, πλησίον τῆς πόλεως Ναζιανζῆ, τὸ 328, ἀπὸ ὀσιωτάτην μητέρα Νώνναν ὀνομαζομένην, καὶ ἀπὸ τὸν ὁμώνυμόν τε πατέρα Γρηγόριον Ἐπίσκοπον τῆς Ναζιανζοῦ. Ἐσπούδασε τὴν Φιλοσοφίαν καὶ τὴν ἄλλην ἐγκύκλιον παιδείαν εἰς τὰς Ἀθήνας, συμμαθητεύων μὲ τὸν μέγαν Βασίλειον, ὅστις ἦτον ὁ ἐπιστηθίος του φίλος, καὶ μὲ τὸν ὁποῖον συνέζησε πολὺν καιρόν. Ὄταν δὲ ὁ μέγας Βασίλειος ἐγενεὶ Ἀρχιερεὺς Καισαρείας, ἐφήφισε τὸν Θεῖον Γρηγόριον Ἐπίσκοπον Σασήμιδος, χάρις ἐν τὸ θέλη, τὸ ὁποῖον καὶ ἐστάθη αἰτία τῆς μεταξύ των ὀλιγοχρονίου ψυχρότητος. Ὁ Θεῖος Γρηγόριος ἐστάθη ὕστερον βοηθὸς τοῦ πατρὸς του εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν τῆς Ναζιανζοῦ, μὴ συμφωνίαν νὰ μὴ γένη διάδοχος μετὰ τὸν Θεῖον

να-

πατρὸν του, ὅς τις συνέβη τὴν α'. Ἰαννουαρίου τὸ
 373. Ἀποθανόντος λοιπὸν τοῦ πατρὸς, ὑπῆ-
 γεν εἰς τὴν Σελεύκειαν, καὶ ἐντεῦθεν εἰς τὴν
 Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐδίδασκε τοὺς ὀρθο-
 δόξους εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀγίου Ἀναστα-
 σίου, ἧτις μόνη ἔμενον ἀκόμη εἰς αὐτούς. Ἐ-
 πέστρεψεν ἀπὸ τῆς πλάνης πολλοὺς Ἀριανούς,
 καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς Ἐπίσκοπος τῆς Κωνσταν-
 τινουπόλεως. Πέτρος ὁ τότε Ἀλεξανδρείας ἔ-
 καμεν Ἐπίσκοπον τῆς Κωνσταντινουπόλεως
 Μάξιμον τὸν Φιλόσοφον, τὸ 379· ὁ λαὸς ὁ-
 μως δὲν ἠθέλησε νὰ τὸν δεχθῆ, εὐχαριστη-
 μένος εἰς τὸν θεῖον Γρηγόριον, τὸν ὁποῖον ἐ-
 πεκύρωσεν εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν ταύτην καὶ ὁ
 Αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος τὸ 380, καὶ ἡ ἐν Κων-
 σταντινουπόλει Σύνοδος τῶν Ἀρχιερέων, ὅπου
 μάλιστα τὸν ὑπερασπίσθη Μελέτιος ὁ Ἀν-
 τιοχείας. Ἀποθανόντος δὲ τοῦ Μελετίου, ἐ-
 παραιτήθη ἐκουσίως, καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν
 Ναζιανζὸν, ὅπου ἀπέθανε τὴν 9. τοῦ Μαΐου,
 391. Τὰ ἱερά του Συγγράμματα συνίστανται
 ἀπὸ 55 Λόγους, ἀπὸ διάφορα ποιήματα, καὶ
 ἀπὸ πολλὰς ἐπιστολάς. Πανταχοῦ εἶναι ὑψη-
 λός, ἐξαιρέτως δὲ εἰς τὴν ἐξήγησιν τῶν θεῶν

Μυ-

Μυστηρίων, ὅθεν καὶ ὠνομάσθη κατ' ἐξοχὴν Θεολόγος. Ὁ ὑπερβολικός του ζῆλος ὑπὲρ τῆς ἀληθείας τὸν ἐκατάστενεν αὐστηρὸν, μελαγχολικὸν, καὶ σατυρικὸν ἐνίοτε.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ.

Ὁ μέγας Βασίλειος ἐγεννήθη εἰς τὴν Καισαρείαν τῆς Καππαδοκίας τὸ 328. Ἐτέλειωσε τὰ μαθήματά του εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἔλαβε στενωτάτην φιλίαν μετὰ τὸν θεῖον Γρηγόριον τὸν Ναζιανζῆ. Ἐδόθη ὕστερον εἰς τὸν ἡσυχαστικὸν βίον, καὶ πρῶτος ἐτύσθησεν τὴν μοναστικὴν ζωὴν εἰς τὸν Πόντον καὶ εἰς τὴν Καππαδοκίαν. Ἀφ᾽ ἐχειροτονήθη Ἀρχιεπίσκοπος Καισαρείας τὸ 369, ὃς Αὐτοκράτωρ Οὐάλης ἤθελε νὰ τὸν σύρῃ εἰς τὸ δόγμα τῶν Ἀριανῶν, καὶ ἐπρόσταξε τὸν Μοδέστην Ἐπαρχὸν τῆς Ἀσίας, νὰ τὸν φοβίσῃ καὶ νὰ τὸν βιάσῃ νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τοῦ Αὐτοκράτορος τὴν θέλησιν· δὲν ἴσχυσαν ὅμως οὔτε κολακεῖαι, οὔτε ἀπειλαί. Τέλος πάντων ὁ Οὐάλης ἐβιάσθη ν' ἀφήσῃ ἡσυχον τὸν ὁποῖον δὲν ἠδύνατο νὰ νικήσῃ. Ὁ μέγας Βασίλειος ἠγα-

ΠΡΟΛΕΤΟΜΕΝΑ. νζ.

ἠγωνίσθη ὕστερον καὶ συνδιαλλάξῃ τὴν Ἀνατολικὴν μὲ τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν, αἱ ὁποῖαι ἦσαν εἰς διχόνοιαν διὰ τὸν Μελέτιον καὶ Παυλίον, τοὺς δύο Ἐπισκόπους τῆς Ἀντιοχείας ἔκαμεν Ἐπίσκοπον Σασημίδος τὸν Θεῖον Γρηγόριον. Συνέγραψε διαφόρους λόγους, καὶ ἐπιστολάς. Τὸ ὕφος τῶν συγγραμμάτων του εἶναι γλαφυρὸν, αἱ ιδέαι του μεγαλοπρεπεῖς καὶ ὑψηλαί, ἡ ῥητορεία τε δεινὴ. Ὁ σοφώτατος φιλολόγος Ἐρασμος τὸν συγκρίνει μὲ τὸς πλέον μεγάλους ῥήτορας τῆς ἀρχαιότητος.

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ.

Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἀντιόχειαν περὶ τὸ 347, ἀπὸ γονεῖς ἐπισήμους. Ἐδιδάχθη τὴν Ῥητορικὴν ἀπὸ τὸν Λιβάνιον, καὶ τὴν Φιλοσοφίαν, ἀπὸ τὸν Ἀνδράγαθον. ὕστερον ἐδόθη εἰς τὴν μελέτην τῶν ἱερῶν Γραφῶν, καὶ οὕτως ἐνώσας τὴν Θεῖαν καὶ ἀνθρωπίνην σοφίαν, ἐστάθη διὰ τῆς ἀρετῆς καὶ πολυμαθείας του φωστὴρ λαμπρότατος τοῦ Χριστιανικῆ ἡμῶν στερεώματος. Ὁ Μελέτιος τὸν ἐχειροτόνησεν Ἱεροδιάκονον, καὶ Φλαβιανὸς ὁ
διά-

διάδοχος τοῦ Μελετίου τὸν ὕψωσεν εἰς τὸ ἀξίωμα τῆς Ἱερωσύνης, ψηφίσας αὐτὸν καὶ Ἱεροκήρυκα, ἐπάγγελμα, τὸ ὁποῖον τότε εἶχαν μόνοι οἱ Ἀρχιερεῖς. Ὁ Θεῖος Ἰωάννης ἐπλήρωσε τὴν Εὐαγγελικὴν ταύτην διδασκαλίαν μετὸς τῆς χάριτος καὶ εὐγνωστίας, ὥστε δικαίως τὸν ἐπωνόμασαν Χρυσόστομον. Ἀφοῦ ἀπέθανεν ὁ Πατριάρχης Νεκτάριος, ἐψηφίσθη διάδοχος του μετὰ κοινὴν γνώμην τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, τὴν ὁποίαν ἐπικυρώσας ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀρκάδιος, ἔστειλεν εὐθύς καὶ τὸν ἐπῆρε κρυφίως ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν, διότι ὁ λαὸς δὲν ἤθελε νὰ στερηθῇ τοιοῦτου ποιμένου. Γενόμενος οὕτω Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ἐπεχείρησεν ἀμέσως νὰ διορθώσῃ πολλὰς καταχρήσεις τοῦ κλήρου, ὀλιγόστευσέ τὰ ὑπέρογκα ἔξοδα τοῦ Πατριαρχείου, καὶ ἐμεταχειρίζετο τὰ περισσεύοντα εἰς ἐλεημοσύνας πτωχῶν, εἰς βοήθειαν νοσοκομείων, καὶ εἰς ἄλλα τοιαῦτα δημόσια καλά. Ἐστάθη πάντοτε διδάσκαλος τῆς ἀρετῆς καὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς ὑπέφερε πολλὰς καὶ μεγάλας καταδρομὰς, καὶ τέλος πάντων, ἀπέθανεν ἐξόριστος εἰς τὰ Κόμανα τὸ 407. Τὰ πολύ-

τομα

τομα Συγγράμματά του εἶναι ὑπερβαύμαστα·
διὰ τὴν πολυμάθειαν, σαφήνειαν, εὐγλωττίαν,
καὶ πρὸ πάντων, διὰ τὴν φιλάλθρωπον καὶ
καθαρωτάτην ἠθικὴν, εἰς τῆς ὁποίας τὴν δι-
δασκαλίαν ὑπερέβαλε πάντα.

Οὗτοι εἶναι οἱ ἐπισημότεροι παλαιοὶ Ἡ-
θικολόγοι, οἱ ὅποιοι ἔκαμαν ἔργον τὴν ἠθικὴν
διδασκαλίαν καὶ συγγραφὴν. Εἶναι καὶ πολ-
λοὶ τῶν μεταγενεστέρων εἰδοῦχοι συγγραφεῖς
καὶ διδάσκαλοι τῆς ἠθικῆς, ὅποιοι οἱ Νικό-
λαοι, οἱ Πασκάλοι, οἱ Μαλεβράγχοι, κτλ.
Εὐρίσκονται ἀκόμη σποράδην πολλὰ καὶ αἰφέ-
λιμα ἀξιώματα καὶ παραγγέλματα ἠθικῆς
καὶ εἰς ἄλλους πολλοὺς, ποιητὰς, πεζογρά-
φους, ῥήτορας, ἱστορικοὺς, μυθιστορικοὺς, φι-
λολόγους, πολιτικοὺς, κωμικοὺς, τραγικοὺς,
καὶ παντὸς ἄλλου εἴδους συγγραφεῖς φρονί-
μους. Ὅποῖος ὅμως καὶ ἂν ᾖ ὁ συγγρα-
φεὺς, τὸν ὅποιον ἀναγινώσκωμεν, πρέπει νὰ ἔ-
χωμεν μεγαλωτάτην προσοχὴν νὰ μὴ δεχώ-
μεθα χωρὶς κρίσιν τὰ παραγγέλματά τε. Ἀ-
πὸ τὴν ἀλήθειαν δὲν φοβούμεθα βλάβην· οἱ
ἄλθρωποι ὅμως δὲν εἶναι ἡ αυτοαλήθεια· προ-
φέλλουσι πολλάκις ὡς ἀλήθειαν ἰδέας ψευδεῖς,

ἢ

ξ΄.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ.

ἢ καὶ αὐτοὶ ὄντες ἠπατημένοι, ἢ θέλοντες ἄλλους νὰ ἀπατῶσιν. Εἶναι πρὸς τούτοις ἰδέαι ἀληθοφανεῖς, τὰς ὁποίας ἂν δὲν ἐξετάζωμεν κατὰ βάθος, κινδυνεύομεν νὰ νὰς ἐγκολπωθῶμεν ὡς καθ'αυτὸ ἀληθείας· ὥστε εἰς πᾶσαν ἰδέαν, πρὶν δεχθῶμεν αὐτήν, πρέπει νὰ κάμνωμεν ἀκριβῆ ἐξέτασιν, μάλιστα δὲ εἰς τὰς ἠθικὰς· διότι ἐκ τῶν ἠθικῶν ἰδεῶν κρέμανται αἱ ἠθικαὶ πράξεις μας· καὶ ἐκ τῶν ἠθικῶν πράξεων, ἡ εὐτυχία τῆς παρούσης καὶ μελλέσης ζωῆς μας. Μὲ δύο λοιπὸν κανόνας πρέπει νὰ παραβάλλωμεν πᾶσαν ἠθικὴν ἰδέαν μὲ τὸν ὀρθὸν Λόγον καὶ μὲ τὴν οὐράνιον ἡμῶν Πίστιν.

Μετὰ τὴν σύντομον ταύτην Εἰσαγωγὴν καιρὸς εἶναι τώρα, φίλοι ἀκροαταί, νὰ ἐμβῶμεν εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν θεωρίαν τῆς ἀρετῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ Πατρίς, τὸ Γένος, Φιλοσοφία, καὶ ἡ Ἁγία ἡμῶν Ἐκκλησία εἰχονται νὰ σᾶς ἰδῶσιν ἐπιστήμονας πρακτικῶς.

ΣΤΟΙ-

Σ Τ Ο Ι Χ Ε Ι Α

Τ Η Σ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΗΘΙΚΗΣ.

Ὅρισμός καὶ διαίρεσις τῆς Ἠθικῆς.

Η Ἠθικὴ εἶναι ἐπιστήμη τῶν ἀνθρωπίνων ἡθῶν, τέλος ἔχουσα τὴν μετὰ λόγου πράξιν τῆς ἀρετῆς.

Ἠθῆ λέγονται αἱ καλὰ καὶ κακὰ πράξεις τοῦ ἀνθρώπου ὅθεν Χριστοθήνης, καὶ Κακοθήνης. Λέγονται δὲ γενικῶς Ἠθῆ ἀπὸ τοῦ Ἐθός, τὸ ὁποῖον σημαίνει συνήθειαν. Ἡ γὰρ Ἠθῆ ἀπὸ τοῦ Ἐθους ἔχει τὴν ἐπωνυμίαν. Ἠθικὴ γὰρ καλεῖται διὰ τὸ ἐθίζεσθαι. (Ἀριστοτέλ. Ἠθικ. α.) Ἐντεῦθεν ἀμέσως συμπεραίνεται ὅτι ἡ γνώσις τῶν καλῶν ἡθῶν πρέπει νὰ ᾖ συντροφευμένη μετὰ τὴν ἐπιτήθειαν τῆς πράξεως ἕκ τῆς γνώσεως βέ-

βαια καὶ ἐκ τῆς πράξεως τοῦ καλοῦ συνίσταται ἡ τελεία ἀρετή. (1).

Ἡ ἠθικὴ διαιρεῖται εἰς γενικὴν καὶ μερικὴν· καὶ ἡ μὲν γενικὴ ἐξετάζει γενικῶς τὸ χρέη τοῦ ἀνθρώπου· θεωρεῖ ἀπλῶς τὴν κακίαν καὶ ἀρετὴν· προσδιορίζει τὴν ἠθικὴν ποιότητα τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων· ἐρευνᾷ τὴν μεταξὺ κακίας καὶ ἀρετῆς διαφορὰν, ὁμοίαν καὶ τὴν ἀρχὴν καὶ βάσιν ταύτης τῆς διαφορᾶς· ἀποδείχνει τὸν Θεὸν πρώτην πηγὴν πάντων τῶν ἠθικοῦ χρέους· τέλος πάντων, ἐξετάζει ποῦ στέκει ἡ ἀληθῆς εὐδαιμονία τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ μερικὴ δὲ ἠθικὴ θεωρεῖ κειδικῶς ποῖα χρέη ἔχει ὁ ἀνθρώπος εἰς ἑαυτὸν, εἰς τὸν

(1) Διττῆς δὲ τῆς ἀρετῆς οὐσης, τῆς μὲν διανοητικῆς, τῆς δὲ ἠθικῆς, ἡ μὲν διανοητικὴ τὸ πλεονεκτήσιον ἐκ διδασκαλίας ἔχει καὶ τὴν γένεσιν καὶ τὴν αὐξήσιν· διόπερ ἐμπειρίας δεῖται καὶ χρόνου· ἡ δὲ ἠθικὴ ἐξ ἔθους περιγίνεται, ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα ἐσχηκὸν μικρὸν παρεγκλίον ἀπὸ τοῦ ἔθους... Οὐ μικρὸν αἰσθητικῶς διαφέρει τὸ οὕτως ἢ οὕτως εὐθύς ἐκ νέων ἐδίξασθαι ἀλλὰ πάμπολυ, μᾶλλον δὲ, τὸ πᾶν. (Ἀριστοτελῆς ἠθικ. βιβλ. β'. κεφ. α'.)

πρὸς Θεόν, καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Εἰς δύο λοιπὸν μέρη διαιρεῖται καὶ τὸ Πόλιτικον τοῦτο· εἰς τὸ πρῶτον θέλομεν ὀμιλεῖν γενικῶς περὶ τῶν χρεῶν τοῦ ἀνθρώπου, περὶ ἀρετῆς καὶ ἐπιείκειας, καὶ τὰ λοιπά· εἰς δὲ τὸ δεύτερον, εἰδικῶς περὶ τῶν ἀνθρωπίνων χρεῶν, καὶ περὶ τῶν διαφόρων ἀρετῶν καὶ κακιῶν.

Τὸ μέρος τῆς Ἠθικῆς, τὸ ὁποῖον ἐξετάζει τὰ εἰς Θεόν, καὶ τὰ εἰς ἑαυτὸν χρέη τοῦ ἀνθρώπου, ἐμπορεῖ κυρίως νὰ ὀνομασθῇ Νόμιμον Φυσικόν. Τὸ ἐξετάζον τὸν ἀνθρώπον ὡς μέλος πολιτικοῦ σώματος, καὶ ἀκολουθῶς, ποῖα χρέη ἔχει νὰ εκπληροῖ εἰς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, τοῦτο λέγεται Οἰκονομικὴ, ἢ Πολιτικὴ. Πολιτικὴν δὲ λεγομένην ἐκταῦθα, ὄχι τὴν τέχνην τῆς ἀπάτης καὶ τοῦ δόλου, ἀλλὰ τὴν ἐπιστήμην τὴν διδάσκουσαν νὰ ἀγαπῶμεν τοὺς ἄλλους ὡς ἑαυτούς· εἰς τὴν ὁποίαν ἀγάπην δὲν συγχωρεῖται οὔτε δόλος, οὔτε ἀπάτη ἐκούσιος.

Ἡ Ἠθικὴ, ἔχουσα, ὡς εἶπαμεν, τέλος τὴν μετὰ λόγου πράξιν τῆς ἀρετῆς, ὀνομάζεται κατὰ τοῦτο καὶ πρακτικὴ ἐπιστήμη τῆς ἀρε-

ἀρετῆς, ἀκολουθοῦσα τὰ ἀξιώματα τοῦ φυσικοῦ δικαίου.

Φυσικὸν Δικαίωμα λέγεται ἡ γνῶσις τῶν φυσικῶν νομίμων. Νόμιμον δὲ φυσικὸν, πᾶσα ἰδέα καὶ χρέος, τὸ ὁποῖον ὅλοι αἰσθάνονται διὰ μόνης τῆς βοήθειας τοῦ λογικοῦ.

Τὸ Φυσικὸν Δικαίωμα ἐπονομάζεται καὶ Δικαίωμα τῶν Ἐθνῶν· διότι ὅλα τὰ Ἐθνη ἔχουν συναλλήλως ἀμοιβαῖα χρέη, ἐκ τῆς λογικῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου πηγάζοντα, ὅποια εἶναι, παραδείγματος χάριν, ἡ φύλαξις τῶν συνθηκῶν καὶ ὁμολογιῶν, ἡ πρὸς τοὺς κινδυνεύοντας βοήθεια, καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἀξιώματα ἠθικὰ, ἢ γούν ἠθικαὶ ἰδέαι καὶ χρέη, τὰ ὅποια ἐξ αρχῆς συνομολογοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι.

Ἐπειδὴ ὅμως μὲ τὸν καιρὸν ἐσυστάθησαν βασιλεία, αυτοκρατορίαι, καὶ ἡγεμονίαι, ἐν τούτῳ ἐγενήθησαν καὶ ἄλλα ἰδιαίτερα νόμιμα, τὰ ὅποια δὲν εἶναι βέβαια, ὡς τὰ πρῶτα, ἀμεσα ἀξιώματα τῆς λογικῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι ὅμως ἐπάνω εἰς ἐκεῖνα θεμελιωμένα· διότι, ἐὰν τὰ κατὰ μέρος νόμιμα ἀποχωρισθῶσι παντάπασιν ἀπὸ τὰ φυσικὰ ἐ-

και-

παιώματα, σύστημα πλέον ἀνθρωπίνης διοικήσεως δὲν ἐμπορεῖ οὔτε νὰ γένη οὔτε νὰ βασταχθῇ.

Πολιτικὸν. Δικαίωμα ὀνομάζεται ἐκεῖνο, διὰ τοῦ ὁποίου συνίσταται καὶ κυβερνᾶται πᾶσα Πόλις ἰδιαιτέρως.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
 ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
 ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
 ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ